

DEVELOPMENT OF AN AUTHOR'S TOOLKIT FOR RESEARCHING AWARENESS AND READINESS FOR EARLY RECOGNITION OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN IN EARLY CHILDHOOD

Roska Stancheva

Faculty of Public Health, Department of Health Care, Republic of Bulgaria, rosi7523@abv.bg

ORCID ID: 0009-0000-3935-4453

Abstract: Domestic violence against children is a significant public health and social problem with long-term consequences for children's physical, emotional, cognitive, and social development. Exposure to violence during early childhood may adversely affect brain maturation, emotional regulation, learning abilities, interpersonal relationships, and overall quality of life. Consequently, the early recognition of domestic violence is regarded as a fundamental prerequisite for timely intervention, effective child protection, and the prevention of further harm. Healthcare, educational, and social professionals play a crucial role in this process because they are often the first to observe physical, behavioural, or emotional indicators suggesting that a child may be at risk.

The aim of this study was to develop an author-designed instrument for assessing the awareness and readiness of professionals to recognize domestic violence against children in early childhood. The study employed a methodological research design based on a comprehensive review of contemporary scientific literature, international guidelines, evidence-based recommendations, and child protection policies. The development process followed internationally accepted methodological principles for constructing measurement instruments and included defining the measured constructs, identifying the principal dimensions of professional competence, generating assessment items, selecting appropriate response formats, structuring the questionnaire, and preparing the instrument for expert review and subsequent pilot testing.

As a result, an author-designed instrument was developed consisting of four thematic sections assessing socio-demographic and professional characteristics, awareness of domestic violence against children, readiness for early recognition and professional response, and decision-making through practical case scenarios reflecting real-life professional situations. The proposed instrument provides a comprehensive framework for evaluating professional competencies related to the early identification of domestic violence against children. By integrating knowledge assessment, self-reported readiness, and scenario-based decision-making, the instrument enables a multidimensional evaluation of professional preparedness and facilitates the identification of specific educational and training needs.

The developed instrument may serve as a valuable resource for scientific research, professional education, needs assessment, and the evaluation of training programmes designed for healthcare, educational, and social professionals working with young children. In addition, it may contribute to strengthening interdisciplinary collaboration and improving the quality of child protection practices by providing standardized data on professionals' preparedness. Future research should focus on expert evaluation, pilot implementation, and psychometric validation to establish the reliability, validity, and practical applicability of the instrument before its wider implementation in research and professional practice.

Keywords: domestic violence; early childhood; awareness; readiness; child protection; assessment instrument

РАЗРАБОТВАНЕ НА АВТОРСКИ ИНСТРУМЕНТАРИУМ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНФОРМИРАНОСТТА И ГОТОВНОСТТА ЗА РАННО РАЗПОЗНАВАНЕ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ НАД ДЕЦА В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

Роска Станчева

Факултет по обществено здраве, Катедра „Здравни грижи“, Република България, rosi7523@abv.bg

ORCID ID: 0009-0000-3935-4453

Резюме: Домашното насилие над деца представлява сериозен общественоздравен и социален проблем, който оказва дългосрочно неблагоприятно въздействие върху физическото, психичното, емоционалното и социалното развитие на детето. Излагането на насилие в ранна детска възраст може да наруши развитието на мозъка, емоционалната регулация, когнитивните способности, обучението, междуличностните взаимоотношения и цялостното качество на живот. Поради това ранното разпознаване на домашното насилие се разглежда като основна предпоставка за своевременна намеса, ефективна закрила на детето и

предотвратяване на последващи неблагоприятни последици. В този процес медицинските, педагогическите и социалните специалисти заемат ключова роля, тъй като често първи установяват физически, поведенчески и емоционални признаци, които могат да насочат към наличие на риск.

Целта на настоящото изследване е разработването на авторски инструментариум за изследване на информираността и готовността за ранно разпознаване на домашното насилие над деца в ранна детска възраст. Изследването е с методологичен характер и се основава на задълбочен анализ на съвременната научна литература, международните препоръки, доказателствено обоснованите практики и нормативните документи в областта на закрилата на детето. При разработването на инструментариума са приложени утвърдени методологични принципи за конструиране на измервателни инструменти, включващи определяне на измерваните конструкти, идентифициране на основните измерения на професионалната компетентност, разработване на въпросите, избор на подходящи формати за оценяване, структуриране на съдържанието и подготовка за експертна оценка и последващо пилотно апробиране.

В резултат от проведеното методологично изследване е разработен авторски инструментариум, структуриран в четири тематични раздела, предназначени за оценка на социално-демографските и професионалните характеристики на специалистите, тяхната информираност относно домашното насилие над деца, готовността им за ранно разпознаване и предприемане на професионални действия, както и способността им за вземане на решения чрез анализ на практически казуси, базирани на реалистични професионални ситуации. Предложеният инструментариум осигурява възможност за комплексна оценка на професионалните компетентности и създава предпоставки за идентифициране на потребностите от обучение, планиране на квалификационни програми и оценка на тяхната ефективност. Разработеният инструмент може да намери приложение както в научни изследвания, така и в практиката на здравните, образователните и социалните институции, работещи с деца в ранна детска възраст. В следващ етап се предвиждат експертна оценка, пилотно апробиране и психометрично валидиране с цел установяване на неговата надеждност, валидност и практическа приложимост.

Ключови думи: домашно насилие; ранна детска възраст; информираност; готовност; закрила на детето; инструментариум

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Домашното насилие над деца представлява сериозен общественоздравен и социален проблем с дългосрочни последици за физическото, психичното, емоционалното и социалното развитие на детето. Световната здравна организация определя малтретирането на деца като всички форми на физическо и емоционално насилие, сексуално насилие, пренебрегване, небрежно отношение или експлоатация, които водят или могат да доведат до увреждане на здравето, развитието, достойнството или живота на детето в контекста на отношения на отговорност, доверие или власт (World Health Organization [WHO], 2024). Според систематичния преглед на Mathews и съавт. (2020) насилието над деца остава широко разпространен глобален проблем, като честотата му вероятно е подценена поради различията в методите за установяване и докладване на случаите.

Ранната детска възраст е критичен период за формирането на мозъчните структури, емоционалната регулация и социалното развитие. Преживяването на домашно насилие през този етап може да окаже трайно въздействие върху физическото и психичното здраве, когнитивното развитие, училищата адаптация и качеството на живот в по-късна възраст. Световната здравна организация подчертава, че голяма част от случаите на насилие над деца остават неразпознати, което ограничава възможностите за навременна интервенция и ефективна закрила (WHO, 2022; WHO, 2024).

През последните години международните организации поставят все по-силен акцент върху необходимостта децата да бъдат разглеждани като самостоятелни жертви на домашно насилие, а не единствено като свидетели на насилие между възрастните. Това налага изграждането на ефективни механизми за ранно разпознаване, своевременно насочване и координирано междуетабилно взаимодействие между здравните, образователните и социалните служби (Domestic Abuse Commissioner, 2025). В този процес медицинските, педагогическите и социалните специалисти имат ключова роля, тъй като често първи установяват физически, поведенчески или емоционални признаци, които могат да насочат към риск от домашно насилие (WHO, 2022).

Независимо от разработените международни препоръки, редица изследвания показват, че специалистите невинаги се чувстват достатъчно подготвени да разпознават ранните признаци на домашно насилие, да документират наблюденията си и да предприемат адекватни действия съобразно професионалните и нормативните изисквания (Gardner et al., 2020; Nigri et al., 2021; Offidani et al., 2022). Това подчертава необходимостта от разработване на надеждни инструменти за оценка на информираността и готовността на

специалистите, които да подпомогнат както научните изследвания, така и планирането на обучения, насочени към повишаване на професионалната компетентност и качеството на грижите за децата. Целта на настоящото изследване е да се разработи авторски инструментариум за изследване на информираността и готовността за ранно разпознаване на домашното насилие над деца в ранна детска възраст.

2. МЕТОДОЛОГИЯ

Настоящото изследване е с методологичен характер и има за цел разработването на авторски инструментариум за изследване на информираността и готовността за ранно разпознаване на домашното насилие над деца в ранна детска възраст. Методологичният подход е избран поради необходимостта от създаване на научно обоснован инструмент, който да позволява комплексна оценка на знанията, професионалната готовност и способността за вземане на решения от специалистите, работещи с деца. Разработването на инструментариума се основава на анализ на съвременната научна литература, международни ръководства и нормативни документи, регламентиращи превенцията, ранното разпознаване и междуинституционалното взаимодействие при случаи на домашно насилие над деца (World Health Organization [WHO], 2022; Domestic Abuse Commissioner, 2025).

При разработването на инструментариума са приложени утвърдените методологични принципи за конструиране на измервателни инструменти в здравните и социалните науки. Процесът включва дефиниране на изследвания конструкт, определяне на неговите основни измерения, формулиране на индикатори, разработване на въпроси, експертна оценка на съдържанието и подготовка за последващо пилотно апробиране и психометрично валидиране (Boateng et al., 2018; Mokkink et al., 2010).

Разработването на авторския инструментариум премина през пет последователни етапа:

- теоретичен анализ на научната литература, международните препоръки и добрите практики, свързани с домашното насилие над деца в ранна детска възраст;
- дефиниране на основните конструкти, подлежащи на измерване, въз основа на идентифицираните знания, умения и професионални компетентности;
- разработване на въпросите и избор на подходящи формати за оценяване, съобразени с целите на изследването;
- експертна оценка на съдържателната валидност, яснотата, разбираемостта и приложимостта на разработените въпроси;
- **подготовка за пилотно апробиране**, което ще позволи последваща оценка на надеждността, валидността и психометричните характеристики на инструментариума.

Целевата група на инструментариума включва медицински специалисти, педагогически специалисти и социални работници, осъществяващи професионална дейност с деца в ранна детска възраст (0–7 години). Изборът на тези професионални групи е обусловен от тяхната ключова роля при наблюдението на развитието на детето, ранното идентифициране на признаци на риск и предприемането на своевременни действия за закрила на детето. Международните препоръки подчертават, че ефективното разпознаване на домашното насилие изисква координирани действия между здравните, образователните и социалните институции (WHO, 2022; Domestic Abuse Commissioner, 2025).

Разработеният авторски инструментариум е структуриран в четири взаимосвързани раздела. Първият раздел включва въпроси, свързани със социално-демографските и професионалните характеристики на участниците. Вторият раздел оценява информираността относно домашното насилие над деца чрез въпроси с избираем отговор, насочени към познаването на основните форми на насилие, рисковите фактори, ранните индикатори и нормативната уредба. Третият раздел изследва готовността на специалистите за ранно разпознаване и предприемане на професионални действия чрез твърдения, оценявани по петстепенна Ликертова скала. Четвъртият раздел съдържа практически казуси, разработени с цел оценка на способността за анализ на професионални ситуации, идентифициране на риска и избор на адекватни действия в съответствие с действащите професионални и нормативни изисквания.

При разработването на въпросите беше спазен принципът всеки въпрос да измерва конкретен аспект от изследвания конструкт, като се избягват двусмислени, насочващи или оценъчни формулировки.

Структурата на инструментариума е разработена така, че да осигури комплексна оценка на професионалната подготовка на специалистите, като комбинира оценка на знанията, нагласите, професионалната готовност и практическите умения за вземане на решения. Предвижда се в следващ етап инструментариумът да бъде подложен на експертна оценка, пилотно апробиране и психометрична проверка с цел установяване на неговата надеждност, валидност и приложимост в практиката.

3. РЕЗУЛТАТИ

Основните характеристики на отделните раздели и разпределението на въпросите са представени в таблица 1.

Фигура 1. Структура на авторския инструментариум за изследване на информираността и готовността за ранно разпознаване на домашното насилие над деца в ранна детска възраст

Източник: авторско изследване

В резултат на проведения анализ на съвременната научна литература, международните препоръки и нормативните документи беше разработен авторски инструментариум за изследване на информираността и готовността за ранно разпознаване на домашното насилие над деца в ранна детска възраст. Разработването на инструментариума се основава на систематичен подход, който осигури логическа последователност между целта на изследването, теоретичната рамка, измерваните конструкти и съдържанието на разработените въпроси. В процеса на разработване бяха идентифицирани основните области на професионална компетентност, които имат съществено значение за своевременното разпознаване на домашното насилие и предприемането на адекватни действия за закрила на детето.

Разработеният инструментариум е структуриран в четири тематично обособени раздела, които осигуряват комплексна оценка на различни аспекти от професионалната подготовка на специалистите. Първият раздел включва въпроси, характеризиращи социално-демографския и професионалния профил на участниците, като събраната информация създава възможност за анализ на резултатите в зависимост от професионалния опит, заеманата длъжност и сферата на професионална дейност.

Вторият раздел е насочен към оценка на информираността относно домашното насилие над деца в ранна детска възраст. В него са включени въпроси, оценяващи познаването на основните форми на домашно насилие, рисковите фактори, ранните физически, поведенчески и емоционални индикатори, както и познаването на нормативната уредба и професионалните задължения при наличие на съмнение за насилие.

Третият раздел изследва готовността на специалистите за ранно разпознаване и предприемане на професионални действия. За оценка на този конструкт са разработени твърдения, оценявани по петстепенна Ликертова скала, които позволяват да се анализират професионалната увереност, готовността за реакция, междуинституционалното взаимодействие и самооценката на компетентността при работа по случаи на домашно насилие над деца.

Четвъртият раздел включва практически казуси, разработени въз основа на реалистични професионални ситуации. Чрез тях се оценява способността на специалистите да разпознават признаците на домашно

насилие, да анализират риска, да определят необходимите последващи действия и да вземат решения в съответствие с професионалните стандарти и действащата нормативна уредба.

Разработената структура на инструментариума съчетава оценка на знанията, професионалната информираност, готовността за действие и практическите умения за вземане на решения. По този начин инструментът предоставя възможност за цялостна оценка на професионалната подготовка на специалистите, работещи с деца в ранна детска възраст, и за идентифициране на области, в които е необходимо допълнително обучение и повишаване на компетентностите.

В следващ етап от изследването се предвижда инструментариумът да бъде подложен на експертна оценка, пилотно апробиране и психометрична проверка. Получените резултати ще позволят да бъдат оценени съдържателната валидност, вътрешната съгласуваност, надеждността и практическата приложимост на разработения инструмент, което ще създаде предпоставки за неговото използване както в научни изследвания, така и в практиката на институциите, работещи в областта на закрилата на детето.

4. ДИСКУСИЯ

Разработването на авторски инструментариум за изследване на информираността и готовността за ранно разпознаване на домашното насилие над деца в ранна детска възраст отразява необходимостта от създаването на надеждни средства за оценка на професионалната подготовка на специалистите, работещи с деца. Международните организации последователно подчертават, че ефективната превенция и закрила на децата зависят в значителна степен от способността на специалистите своевременно да разпознават признаците на насилие, да оценяват риска и да предприемат адекватни действия в съответствие с установените професионални и нормативни стандарти (World Health Organization [WHO], 2022; Domestic Abuse Commissioner, 2025).

Разработеният инструментариум е съобразен със съвременните международни препоръки за ранно идентифициране на домашното насилие и надгражда съществуващите подходи, като поставя акцент върху оценката на информираността, професионалната готовност и способността за вземане на решения. За разлика от част от публикуваните инструменти, които са насочени предимно към клиничното идентифициране на случаи на насилие или оценката на конкретни физически и поведенчески индикатори при детето (Offidani et al., 2022), предложеният инструмент е разработен с фокус върху професионалните компетентности на специалистите, ангажирани с работата с деца в ранна детска възраст. По този начин той разширява възможностите за оценка, като обхваща не само знанията, но и увереността, професионалните нагласи и готовността за предприемане на действия при съмнение за домашно насилие.

Получените резултати от разработването на инструментариума са в съответствие с публикации, които подчертават необходимостта от системно обучение и повишаване на компетентността на специалистите, работещи с деца. Gardner и съавт. (2020) посочват, че целенасоченото обучение подобрява способността на професионалистите да разпознават и докладват случаи на насилие. Аналогично, Nigri и съавт. (2021) установяват, че европейските педиатри оценяват необходимостта от допълнителна подготовка и унифицирани подходи при работа по случаи на насилие и пренебрегване над деца. Тези констатации подкрепят необходимостта от разработването на стандартизирани инструменти, които да позволяват обективна оценка на професионалната подготовка и да подпомагат планирането на последващи обучения.

Съществено предимство на предложения инструментариум е неговият комплексен характер. Комбинирането на въпроси за оценка на знанията, твърдения по Ликертова скала и практически казуси позволява едновременно да бъдат изследвани когнитивните, поведенческите и практическите аспекти на професионалната компетентност. Включването на практически ситуации създава възможност да бъде оценено не само какво знаят специалистите, но и доколко са подготвени да приложат тези знания при реални професионални ситуации. Това разширява приложимостта на инструментариума както в научни изследвания, така и при оценка на обучителни потребности, разработване на квалификационни програми и проследяване на тяхната ефективност.

Следва да се отчете, че настоящото изследване представя единствено процеса на разработване на авторски инструментариум и не включва резултати от неговото емпирично приложение. Това представлява основното ограничение на настоящата разработка. В следващ етап е необходимо провеждането на експертна оценка, пилотно апробиране и психометрично валидиране на инструмента с представители на целевите професионални групи. Тези дейности ще позволят да бъдат оценени неговата съдържателна валидност, вътрешна съгласуваност, надеждност и практическа приложимост, както и да се направят необходимите корекции преди внедряването му в научни изследвания и професионалната практика.

Разработването на стандартизирани инструменти за оценка на професионалната подготовка е важна предпоставка за изграждането на доказателствено обосновани политики и обучения в областта на превенцията на домашното насилие над деца.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящото изследване представя разработването на авторски инструментариум за изследване на информираността и готовността за ранно разпознаване на домашното насилие над деца в ранна детска възраст, разработен въз основа на анализ на съвременната научна литература, международните препоръки и добрите практики в областта на закрилата на детето. При неговото конструиране са приложени утвърдени методологични принципи за разработване на измервателни инструменти, което осигурява теоретична обоснованост и съответствие с актуалните научни и професионални стандарти.

Разработеният инструментариум предлага комплексен подход за оценка на информираността, професионалната готовност и способността за вземане на решения при съмнение за домашно насилие над деца. Комбинирането на въпроси за оценка на знанията, Ликертова скала и практически казуси създава възможност за цялостно изследване на професионалните компетентности на медицински, педагогически и социални специалисти, работещи с деца в ранна детска възраст.

Практическата приложимост на разработения инструментариум се изразява във възможността той да бъде използван както в научни изследвания, така и при идентифициране на потребностите от обучение, планиране на квалификационни програми и оценка на професионалната подготовка на специалистите. Предложеният авторски инструментариум има потенциал да се превърне в надежден инструмент за оценка на информираността и готовността на специалистите след провеждане на необходимите процедури по експертна оценка, пилотно апробиране и психометрично валидиране.

ЛИТЕРАТУРА

- Boateng, G. O., Neilands, T. B., Frongillo, E. A., Melgar-Quinonez, H. R., & Young, S. L. (2018). Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioral research: A primer. *Frontiers in Public Health*, 6, Article 149. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2018.00149>
- Domestic Abuse Commissioner. (2025). *Victims in their own right: Babies, children and young people's experiences of domestic abuse*. UK Government. <https://www.gov.uk/government/publications/babies-children-and-young-peoples-experiences-of-domestic-abuse/victims-in-their-own-right-babies-children-and-young-peoples-experiences-of-domestic-abuse-accessible>
- Gardner, S. L., Derouin, A., Brown, R., & Johnson, A. D. (2020). At the front lines: Effectively training community stakeholders to recognize and report child abuse and neglect. *The Journal of School Nursing*, 36(3), 181–186. <https://doi.org/10.1177/1059840518812622>
- Mathews, B., Pacella, R., Dunne, M. P., Simunovic, M., & Marston, C. (2020). Improving measurement of child abuse and neglect: A systematic review and analysis of national prevalence studies. *PLoS ONE*, 15(1), e0227884. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227884>
- Mokkink, L. B., Terwee, C. B., Patrick, D. L., Alonso, J., Stratford, P. W., Knol, D. L., Bouter, L. M., & de Vet, H. C. W. (2010). The COSMIN checklist for assessing the methodological quality of studies on measurement properties of health status measurement instruments: An international Delphi study. *Quality of Life Research*, 19(4), 539–549. <https://doi.org/10.1007/s11136-010-9606-8>
- Nigri, P., Corsello, G., Nigri, L., Bali, D., Kuli-Lito, G., Pleșca, D., Pop, T. L., Carrasco-Sanz, A., Namazova-Baranova, L., Meštrović, J., Vural, M., Giardino, I., Losonczi, L., Somekh, E., Balducci, M. T., Pettoello-Mantovani, M., & Ferrara, P. (2021). Prevention and contrast of child abuse and neglect in the practice of European paediatricians: A multinational pilot study. *Italian Journal of Pediatrics*, 47, Article 105. <https://doi.org/10.1186/s13052-021-01055-y>
- Offidani, C., Villani, A., Reale, A., Marchili, M. R., Rotondi Aufiero, L., Moras, P., Lodise, M., Raucci, U., Barbieri, M. A., & Raponi, M. (2022). Early recognition of child abuse through screening indicators at the emergency department: Experience of a tertiary urban pediatric hospital. *Italian Journal of Pediatrics*, 48, Article 32. <https://doi.org/10.1186/s13052-022-01214-9>
- World Health Organization. (2022). *Responding to child maltreatment: A clinical handbook for health professionals*. World Health Organization.
- World Health Organization. (2024). *Child maltreatment*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
- World Health Organization. (2024). *INSPIRE: The second edition – Seven strategies for ending violence against children*. World Health Organization.